

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 21.

Sibiu 7 Octomvrie 1876.

Anul I.

Apare la doue septemăni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adansul „pentru Foișoară“.

DISCIPLINA ȘI DIDACTICA CA PĂRȚI ALE EDUCAȚIUNELI.

(Urmare).

Institutele de învățământ.

Din determinarea direcțiunilor, ce trebuie să ia învățământul educativ, s'a vădut, că învățământul trebuie să fie multilateral. Să esaminăm acum, prin cari institute s'ar putè indeplinì un astfel de învățământ. Nu se poate nega că nimenea altul nu se interesează mai tare pentru buna educațiune a copiilor, decât părinții; și dacă ei ar putè preda cu succes învățământul educativ, s'ar afla mulți părinți, cari s'ar supune sarcinei acesteia. Părinții ar putè corespunde chemărei de a educa prin învățământ numai in cazul când pentru educațiune ar fi de ajuns un învățământ unilateral; părinții singuri însă nu pot indeplini învățământul omnilateral, precum se cere pentru educațiune. La aceasta se recer mai multe puteri; de aici rezultă trebuința scoalei.

S'a arătat că problema principală a învățământului este educațiunea; deci intocmirea scoalelor trebuie să fie astfel, ca să corespundă scopului principal. Știința pedagogică nu recunoasce altfel de învățământ decât acela, care contribuie la educațiune. Ea suferă lângă sine altfel de învățământ d. e. învățământul, prin care se câștigă desteritate pentru anumite chemări in viața practică; însă numai intrucât acest învățământ, ce l'am numit in tr'alt loc învățământul secundar, nu incrușișează și nu impedează scopul educațiunei. Am putè zice, că pedagogia este indiferentă față de scopurile ocupațiunilor sociale. Cu toate acestea societatea, statul, biserica și natura față de om, unele pretensiuni, cari trec preste sco-

pul ideal, pur individual și moral, ce 'l are educațiunea in vedere. De aci se ivesce necesitatea, ca scoala să țină cont până la un grad și de cerințele sociale. Dacă s'a zis mai sus, că pedagogia este indiferentă față de învățământul desterităților practice, nu urmează, că învățământul educativ n'ar servi pentru câștigarea acelor desterități. Scoala însă ca un institut susținut de societate nu se indetulesce cu atât, ci fără a altera scopul principal al învățământului primesce in sine și trebuie să primească un complecs de studii, cari satisfac trebuințelor sociale in toate direcțiunile. Esperiența ne dovedesce, că știința pedagogică și ar face numai ilusiuni, dacă ar intocmì învățământul singur cu privire la educațiune. Studiul special vrënd nevrënd ni se impune de imprejurările factice sociale. Deci pedagogia este silită a căuta modalități de a împăca, pe lângă scopul ei principal și scopul secundar. Făcënd o privire asupra categoriei scoalelor, cum sunt astăzi, aflăm scoale poporale, scoale cetățenesci, scoale reale, gimnasii, academii universități etc. Pedagogia pretinde inainte de toate educațiune prin învățământ. După această recerință învățământul in scoala poporală trebuie intocmit in prima linie cu privire la educațiune; căci in ea trebuie pusă basă solidă învățământului multilateral. Scoala poporală pe lângă altele, pregătesce pentru gimnasii, unde in estensiune mai mare are a se continua învățământul educativ. Atât in scoala poporală cât și in gimnasiu însă alătura cu învățământul educativ se impacă și învățământul special. Scoala poporală pregătesce pre omul de rând; gimnasiul pe lângă scopul general al educațiunei, pregătesce pe teolog, iurist, medicinist etc. In modul acesta se impacă învățământul educativ cu cel special. Scoalele cetățenesci și reale corespund trebuințelor cetățenesci, dând o cultură mai inaltă decât in scoala poporală. Facultățile au un caracter de scoale speciale. Universitățile, după cum sunt intocmite astăzi, s'ar putè zice, că din punct de vedere pedagogic nu co-

respund învățământului educativ. După cum îndigitează numirea acestui institut mai 'nalt de învățământ, universitatea ca să corespundă numirii, ce i se dă, ar trebui să incopieze învățământul universal mai 'nalt după o unitate a planului. Cementul, ca să zică așa, ce leagă și unifică învățământul complet universitar, este filosofia.

Filosofia sondează conceptele cele mai înalte ale întregii științe; filosofia este centrul ideilor în toate direcțiunile.

Dacă ne întoarcem acum și cercetăm, cum se realizează în faptă scopul principal și cel secundar al învățământului aflăm, începând cu scoalele populare până la universitate, că de multe ori se scapă din vedere scopul principal, urmărindu-se mai mult scopul cel secundar. Trecând peste scoalele reale și cetățenesci, precum și peste deosebitele feluri de academii, cari da capo calculează numai la calificarea în una sau altă specialitate, aflăm că chiar și gimnasiile tractează studiile numai ca pregătire spre un studiu mai înalt facultativ. Nu este mirare că se întâmplă aceasta în gimnasilor, când chiar universitățile și perd caracterul lor universitar degradându-se în rangul academiilor. Căci ce aflăm astăzi în universitate alt ceva, decât o academie teologică, una iuridică, una medicală, una filosofică și tot cu același drept am pute numera la universitate și poli tehnicul. Până nu există o unitate între toate aceste facultăți, după un plan comun nu s'a corespuns ideii fundamentale, ce o are universitatea. Este prea natural, că până când prin una și aceeași lucrare se urmăresc două scopuri, mai de multe ori nici unul din acele scopuri nu se poate ajunge pe deplin. Astfel este și cu învățământul! Deși în idee ar crede cineva că prin unul și același sistem de studiu s'ar pute ajunge și scopul principal și cel secundar al învățământului, în realitate se întâmplă altminterlea. Dacă privim scoalele, cum sunt ele întocmite după sistemul de astăzi, ne convingem că de jos până sus scoalele puțin păstrează caracterul educativ. Toate, putem zice, mai mult sau mai puțin înclină spre scopul secundar. De multe ori se întâmplă, că prin amestecarea elementelor de studii nu se ajunge nici un scop nici altul. Pentru evitarea de atari inconveniente nezuințele mai multor pedagogi de astăzi merg într'acolo a separa cu totul învățământul educativ de învățământul secundar; căci ca să se ajungă și un scop și altul trebuie a se urmări fiecare scop separat pentru sine.

În una și aceeași școală, trebuie să se introducă două serii de obiecte ale învățământului: una acomodată scopului de a educa și alta acomodată a pregătii pen-

tru chemarea în viața socială. Această idee și până acum se esecută cu succes la unele institutute; și ca să nu ne ducem prea departe aflăm chiar la gimnasiile evanghelico-luterane din patrie, introdus în câțva acest sistem. Aci adecă pre lângă studiile gimnasiale este introdus un învățământ special al limbei evreice pentru acei, cari s'au decis pentru specialitatea teologică. În modul acesta prelângă clasele de școală în cari este a se îndeplini cultura universală, se formează clase laterale, unde se face studiul special. Începutul și 'l pot lua clasele laterale încă în școala poporală și nu numai ca o ocupațiune privată, ca o distrațiune sau recreațiune, ci ca o atribuțiune, ce aparține la clasele principale. Obiectele speciale, ce au a se preda în clasele laterale, nu trebuie tractate în mod profesionistic, ci numai ca propedeutică la ocupațiunea lor viitoare. Spre scopul acest'a produsele elevilor din clasa laterală, câștigate prin cultivarea grădinei școalei, sau prin cultura frăgarilor, a stupilor, și cu privire la secul femeesc, produsele câștigate prin lucrul de mână, etc. să nu se dea în negoț și spre câștigul propriu al elevilor pentru a nu-i face sclavi ai lucrării lor; una și aceeași lucrare deci să nu se continue în întreg cursul clasei laterale, ci numai încât servește spre câștigarea desterității de lipsă. Deprinderea din clasele laterale, dacă ar trece în lucrare mehanică, precum se întâmplă la lucrul în fabrici, — mai ales dacă prin câștigul propriu dela lucrări fiind atras prea mult, copilul ar neglige studiile celelalte din clasele principale. Activitatea claselor laterale trebuie a se estinde la unele deprinderi ușoare d. e. în clasele laterale ale școalelor populare, a face pe elev cunoscut, cu aparatele de meserie, a 'l deprinde încâtva în umblarea cu acelea precum: cu obul, ciocanul, ferăstrăul, sfredelul, pila etc.

Clasele laterale prelângă toată separațiunea scopurilor trebuie să stea totuși într'o legătură cu clasele principale ale acelei școale, căci ambe trebuie privite ca un întreg, clasa laterală trebuie să se adapteze clasei principale ca praca lângă teorie. În clasa principală trebuie din cunoscințe să se tragă consecuințe cu privire la aplicarea lor în viață; ear în clasele laterale trebuie să se aplice în realitate cunoscințele teoretice. Învățământul lateral, căruia față de cel principal, trebuie să i se dea loc mai puțin cel mult 4—5 oare pe săptămână, se poate aplica în clasele populare, cetățenesci, gimnasilor, însă numai dela al 10-lea până la al 15-lea an din etatea elevilor, când adecă au început copiii ași îndrepta privirile și spre viața practică. După ideea claselor laterale, ar trebui, ca lângă clasele gimnasiale, precum și până acum s'a introdus la unele gimnasilor clase laterale pentru candidatii de teologie, a se introduce clase laterale pentru toate specialită-

file, așa d. e. ar trebui clase laterale pentru grupa filologilor, clase laterale pentru medicii și pentru iuriști, tehnici etc. După ideea aceasta ar căde sistemul de astăzi al școalelor real și în unul și același institut elevii ar dobândi atât o cultura generală, cât și îndemănări speciale. Prin clasele laterale s'ar evita distanță, ce s'a observa până acum între școală și viața practică de o parte; iar de altă parte, chiar pentru studiul mai înalt în respectivele specialități ar fi de mare folos, căci la universități și academii foarte des auzim plângându-se în contra puținei pregătiri, ce o aduc elevii din gimnasilor și școalele reale de astăzi. Causa mai de multe ori a nepregătirii de ajuns este întocmirea necorespunzătoare a institutelor de învățământ.

Înființându-se clasele laterale nu ar fi de lipsă ca toți școlarii să învețe studii, de care nu au nici odată trebuință, ci numai studii pentru o anumită specialitate, însă le vor învăța cu atât mai exact.

Prin instituirea claselor laterale lângă clasele gimnasilor mai mult ar câștiga universitățile. Pentru că aducând cu sine candidații de universitate cunoștințe speciale, câștigate încă în clasele laterale ale gimnasiului d. es. teologul cunoștințele limbei evreice, iuristul unele elemente din instituțiile dreptului roman și din pandecte, medicinistul cunoștințele naturale aplicate la studiul medicinei etc. atunci universitatea ar fi adusă în pozițiune a-și conserva caracterul și misiunea ei, care constă în a da cultura universală pretinsă de educațiune. Până când însă studentul de universitate, consacrat unei specialități academice trebuie să facă la universitate aceea, ce ar fi putut face în gimnasiu și până când astfel universitatea trebuie să înceapă cu elementele studiului de specialitate, până atunci universitatea se degradează pe treapta academiilor. Ea, care după ideea științei universitare ar trebui să aducă părțile științei la o unitate internă, intrunesc numai din afară prin părțile și sub coperișul unui edificiu cele patru facultăți fără ca aceste facultăți se stea una cu alta în vre o legătură de științe. Stând astfel lucrul, din multe toate, ce conțin științele studentul nu câștigă o privire generală; aceasta e posibilă numai prin studiul filosofiei, care predomină peste toate științele. Neîncheindu-se la universitate cultura generală, pentru care în gimnasiu s'a pus o basă lată, și intrerupându-se chiar acolo, unde cunoștințele câștigate până aci ar trebui să se covârșască, resulta în cele mai multe cazuri nedestoinicie a cugeta, semidoctism și nematuritate, cari se ivesc în viață și și aduc fructele lor stricicioase pentru societate.

Aceste scăderi ale planului de învățământ, care este introdus astăzi în școale, vorbesc destul de clocuent pentru o reformă a școalelor în direcțiunea arătată. —

(Va urma).

Dr. Il. Pușcariu.

Pomaritul

in

gradina școalei.

(Urmare).

g. *Alegerea pomilor.* La plantare ne servim de pomi prășiți în grădina proprie sau procurați de aiurea. În amândouă cazurile părțile pomului trebuie examinate una câte una până și coaja. Rădăcina să fie rămoasă și puternică. Lungimea trunchiului să se potrivească cu pozițiunea, alegându-se pentru pomuri și grădini espuse la vânturi pomi, a căror trunchiu nu este mai lung de 1.5 m. Trunchiul măsurat pe la mijloc să aibă o grosime de vre-o 0.03 m. Coroana să fie alcătuită din cel puțin patru crengi cât mai deopotrivă dezvoltate. Coaja să fie netedă, sănătoasă și liberă de mușchiu sau pecingini; cotiturile mici și nodurile vindecate sunt semne bune. Locul altoirei să fie sau aproape de pământ sau în coroană.

Pomii cari intrunesc aceste însușiri, se prind ușor, sunt totodată mai trainici și produc roade mai multe și mai frumoase decât pomii slăbuți, gheboși sau molipsiți de boale. Să fim deci cu deosebită băgare de samă în alegerea pomilor.

Nu sunt totdeauna eftine lucrurile, cari se cumpără cu bani puțini, nici totdeauna scumpe acele, cari se cumpără cu bani mulți. Acest adevăr se constată mai ales, când siliți a ne procura pomi din târg sau de aiurea, preferim a cumpăra, în loc de pomi trainici și croiți cum trebuie, tot felul de tufe schimonosite sub cuvânt de estinătate. Prin aceasta însă, ne cum să economisăm, în urma urmelor perdem și plăcerea de a ne trudi mai departe vedând, cum pomii se bolnăvesc și per unul azi altul mănă. Un pom nobil și bine întocmit aduce un profit sigur ocupând totodată un spațiu întreit mai mic decât trei patru pomi tufoși și selbătăciți. De aceea totdeauna lucrăm mai înțelepțesc, dacă la cumpărarea pomilor ne adresăm la cultivători esperti și onorabili plătind un preț

mai mare, decât a face un târg eftin cu speculanți, cari caută a se desface de marfa lor bună rea cu do-bănda proprie și spre paguba altora. Cheltuelile transportului și ale plântărei rămân aceleași, fie pomii buni sau răi. Cumpărând dela speculanți, necum să avem o garanție sigură despre numirea corectă a soiurilor, uneori se întâmplă să ne pomenim în loc de pomi nobili cu pădureți netrebnci. În contra acestor neajunsuri mijlocul cel mai potrivit este fără îndoială prăsiind în grădina proprie întreg numărul pomilor, de cari avem trebuință.

La cumpărarea altoilor o cerință neapărată este să cunoaștem cât mai bine condițiunile în cari s'au fost prăsiți pomii, nu culegend orbesce ce ne stă înainte, ci alegând pomii, cari se potrivesc cu pământul, pozițiunea și clima noastră locală. În considerare trebuie luate chiar și împrejurările locale preferiind soiurile de pomi a căror poame sunt bine căutate de împrejurimea noastră.

h. *Pregătirea pomilor* consistă mai cu samă în retezarea rădăcinilor. Această lucrare se face cu oca-siunea plântărei sau și mai bine cu o zi mainainte. În cazul din urmă rădăcinile se păstrează preste noapte într'o cirueală preparată din lut, apă și puțină urină, apoi se presară înainte de plântare cu țărână uscată. De altminternea retezarea rădăcinilor se mărginesce la ciontarea virfurilor vătămăte sau prea lungi.

Coroana se retează cu atât mai puțin, cu cât rădăcinile sunt mai puternice și viceversa, cu cât rădăcinile sunt mai slăbuțe, cu atât coroana trebe retezată mai tare. Creanga principală se retează de regulă în 5—6, ear crengile laterale în 3—4 muguri.

În coroană să nu rămână mai mult de 5 crengi; prisosul crengilor laterale se înlătură cu desăvârșire ungând ranele cu ceară sau rășină de altoit. Pentru a nu cășuna pomului prea multe rane în același timp, ciontarea mlădișelor fructifere se amână până ce sosese vara. Știrbăturile coroanei se pot înlocui retezând una din crengile învecinate de-asupra unui mugur îndreptat spre știrbătură.

Cireșii se pregătesc scurtând crengile cel mult pe jumătate și înlăturând prisosul crengilor laterale; la cireșii, cari sunt inzeștrați cu rădăcini puternice, crengile pot rămâne întregi cum sunt.

Vișinii se retează ceva mai tare decât cireșii.

Nucii și căștani trebuie să rămână neretezați; ciontarea virfurilor degerate se face, repeșim, nu primăvara, ci preste vară.

Bacciferii se pregătesc ciontând mlădișele anuale cam pe jumătate.

i. *Timpul plântărei pomilor* atărnă dela climă, pozițiune, calitatea pământului și împrejurările economice.

Plântarea se face în două epoce, anume toamna când frunzele încep să cadă cu grămada sau primăvara îndată ce dă căldura și pământul scos din gropi este destul de țărănos spre a-l pute așeza printră rădăcini.

Plântarea de cu toamnă se recomandă acolo unde clima este calduroasă și pământul mănos, uscat sau năsipos.

În condițiuni puțin favorabile, plântarea se face primăvara. Aceste condițiuni sunt: pozițiunile ridicate și espuse la vijelii și vânturi aspre, văile înguste și umedoase și în deosebi pământul rece și trândos. Tot de cu primăvara se face plântarea în pământurile rigolate toamna sau în vreme de eamnă.

Din punct de vedere economic primăvara, când economul și așa este grămădit cu lucrul câmpului, pare a fi mai puțin potrivită pentru plântare decât toamna.

k. *Plântarea pomilor.* Deja cu vre-o două săptămâni înainte de plântare gropile trebuie umplute până mai de-asupra cu pământul cel mai bun. În ziua plântărei, pomul se scoate din cirueală, se presară pe rădăcini cu țărână uscată, apoi se așează în mijlocul groapei așa ca gâtul rădăcinii să stea cu 0.25 m. mai sus decât suprafața pământului dinprejur.

Urmează întinderea și respirarea cu mâinile a rădăcinilor în pozițiunea lor naturală punead și șirind printră ele câte puțin compost în amestec cu țărână mănosă ce s'a scos de de-asupra groapei. În sfârșit se aruncă și se calcă ușurel cu virful piciorului restul țărânei disponibile imblojind până și o parte (0.10 m.) a trunchiului și formând un fel de dălm la mijloc puțin încovoiat. Pe coaste și povârnișuri pomii trebuie plântați până oblu cu suprafața terenului dimprejur sau ceva mai adânc.

Pe când se astupă groapa, pomul trebuie clătinat cu incetul acum într'o parte acum într'alta tornând apă stătută jur împrejur mai ales dacă pământul este pufaios și uscat. Cu chipul acesta țărâna se străcură în jos umplând spațiurile goale și venind cu rădăcinile în atingere imediată. După ce apa s'a scurs în jos, dălmul trebuie acoperit cu un strat de țărână uscată; la din contră pământul se cojesce crepând în vreme de secetă până la rădăcini. La plântarea de cu toamnă, udatul cu apă poate aduce stricăciune cu deosebire având a face cu un pământ trândos.

Ar fi o mare greșeală dacă în locul pământului scos din groapa, în care plântăm, ne-am servi exclusiv de pământ gros adus de aiurea sau de gunoiu proaspăt. Pomii se prind și înaintează repede mai cu samă dacă îmblojim dălmurile jur împrejur cu gunoiu sau pleavă putredită, compost etc. Prin această se conservă reveneala atât de priincioasă rădăcinilor și se împedecă creparea pământului.

(Va urma).

D. Comșa.

Idei și cugetări de H. Heine.

(Traducere).

Pământul este stânca mare, de care omenimea, adevăratul Prometeus, este încătușată și se sfâșie de vulturul indoelei. Ea a răpit lumina și deaceea suferă acum chinuri.

*

Arta și filosofia, icoana și noțiunea s'au deschilinit numai prin Greci. Contopirea lor în religione a premers amëndurora.

*

Cugetul este natura neviđibilă, natura este cugetul viđibil.

*

Nebunii cred, că pentru a cuceri capitolul mai ăntei trebuie atacate găsecele.

*

Fiți toleranți de tot sau de fel, umblați pe calea dreptilor sau pe a păcătoșilor; pentru a ve opri necediși la respăntiile drumurilor sunteți prea debili. Aceasta n'a putut-o face nici un Hercules, el în curenđ a trebuit să-se decidă pentru una din căi.

*

Cartea de botez este biletul de intrare în cultura europeană.

*

Mărirea lumii este totdeauna adecuată mării spiritului, care o privesce. Cel bun își află aici paradisul, cel reu deja aici are parte de iad.

*

La Greci era indentitate întră vieată și poesie. Deaceea ei n'aveau poeți așa mari ca noi, unde adese viața este opusă poesiei. Degetul cel mare a lui Shakspeare conține poesie mai multă decât toți poeții grecesci,

afară de Aristofanes. Grecii erau artiști mari, nu poeți; ei aveau mai mult simț de artă decât poesie. În plastică ei au produs lucruri așa însemnate, tocmai pentru că n'au avut decât să copieze realitatea, care era poesie și le ofera cele mai bune modele.

*

Opera viđibila exprimă în mod armonic cugetul neviđibil, deaceea și măestria vieței (este armonia lucrării și a cugetării noastre.

F r u m o a s ă este opera artei, dacă divinul inclină în mod amical spre aceea ce este omenesc — Diana sărută pe Endimion; s u b l i m ă, dacă omenescul se înalță cu puterea la aceea ce este divin — Prometeus se împotrivesce lui Joe, Agamemnon jertfesce copilul seu. Christos reprezintă frumosul și totdeauna și sublimul.

*

Geniul poartă în spirit o copie a naturei și de ea indemnat nasce această copie; talentul decopiază natura și crează în mod analitic aceea ce geniul crează în mod sintetic. Sunt însă și caractere, cari se află întră amëndouă.

*

Precum preste tot fiecare vede în lume un obiect anumit într'alt mod, așa într' o carte anumită unul vede una, altul alta. Prin urmare un traducător trebuie să fie un om talentat, căci el trebuie se vadă într'o carte lucrurile cele mai însemnate și cele mai bune, pentru a le reproduce. Înțelesul verbal și concret îl pot traduce toți, cari au cetit o gramatică și ș'au procurat un lecsicon. Nu poate traduce însă fiecare spiritul

*

Democrația produce sfârșitul literaturii: libertate și egalitate în stil! Să fie iertat ori și cui a scrie după plac, însă așa de reu precum voesce și totuși altuia să nu-i fie permis a'l întrece și a scrie mai bine.

*

Limba germână în sine este bogată, însă în conversațiunea germână ne folosim numai de a zecea parte a acestei bogății; în faptă suntem dar seraci în limbă.

Limba franceză în sine este seracă, însă francezii în conversațiune știu exploata tot, ce ea conține și ei în faptă sunt dar bogați în limbă.

Numai în literatură i-și arată Germanii întreaga lor comoară limbistica, și Francezii, orbiți prin aceasta, cugetă minune ce splendoare este la noi pe a casă — ei nici ideă n'au, cât de puține cugete, se află la noi a casă în circulație. La francezi tocmai contrarul: mai

multe idei in societate, ca in cărți și cei mai de spirit nu scriu nimica sau numai din întâmplare.

*

Societatea este totdeauna republică, indivizii ni zuesc inainte și totalitatea ii impinge inapoi.

*

Luther șgudu Germania — însă Francisc Drake o linișți earăși; el ne-a dat cartofii.

*

Servitori, cari n'au stăpâni nu sunt încă pentru a cea oameni liberi; servilismul este in sufletul lor.

*

Te insultă, dar totdeauna cu oare care respect — precând cu mâna dreaptă aruncă asupra-ți cu tină, in mâna stângă țin pălăria.

*

Germăni ca și berea esportată, nu se fac mai buni in străinătate.

*

Când cetesc istoria universală, și mă frapează o faptă sau o aparență, câte odată ași dori să vîd femeia, care a fost motorul ei ascuns. Femeile guvernează, deși „Monitorul“ inseamnă numai nume bărbătesci — ele fac istorie, deși istoricul cunoasce numai nume de bărbați. Inceputul lui Herodot este ingenios.

*

Musica la nunte i-mi aduce totdeauna aminte de musica soldaților, ce pornesc la bătălie.

*

Sunt oameni, cari cred a cunoasce prea bine pașerea, căci au vîdut oul, din care a eșit.

*

„Da-ți lui Dumnezeu, ce este a lui Dumnezeu și Chesarului ce este al Chesarului!“ — Inșă aceasta are valoare numai pentru dare nu și pentru luare.

*

Meseriaș și filolog să te faci — in tot timpul vor trebui pantaloni și totdeauna vor fi copii de școală, cari au lipsă de declinațiuni și conjugațiuni.

A. W. Grube: „Biografie romane“.

Traduse de N. Petra-Petrescu.

(Dare de samă).

Inșemnătatea istoriei ca obiect de învățămînt in școala poporală stă mai pre sus de orice indoeală. Folosul acestui studiu pentru cultivarea intelectului, pentru nobilizarea simțemintelor, pentru formarea carac-

terului elevilor este recunoscut de toți bărbații de școală. Intrebarea este numai, cum să se întocmească învățămîntul istoriei, ca el să corespundă inaltei sale misiuni. Bărbați inșemnați de școală s'au ocupat timp indelungat cu deslegarea acestei intrebări; s'au făcut tot felul de proiecte, s'au dat diferite indogătări pentru tractarea metodică a istoriei in școala poporală. In multe privințe aceste păreri se deosebese unele de altele, in un punct inșă toate convin: că adecă învățămîntul istoric să intrunească condițiunea principală a învățămîntului intreg rațional; să fie intuitiv. Recunoscută de toți indreptățirea acestei pretensiuni, remăne a pune in practică principiul teoretic. Aici inșă zace greutatea lucrului. In punctul acesta multe cărți istorice, menite pentru etatea mai fragetă a tinerimei, s'au potignit. Și anumit intră puținele cărți romănesce de felul acesta, nici una nu și-a dat sama până acum despre principiul suprem al didacticei raționale.

Metodul pragmatic, chronologic, sinchronistic, regresiv al tractării istoriei in școalele inferioare, s'au peronat disputându și unul altuia dreptul de existență și practicabilitatea. Cu timpul inșă metoda acela și-a căștigat mai mulți aderenți, care a redus espunerile abstracte despre întemplările trecutului mai cu deseversire la o formă concretă, accesibilă spiritului copilului. Forma aceasta mai potrivită pentru învățămîntul istoric in școalele inferioare s'a aflat a fi cea biografică, adecă forma, care întemplările din viața popoerelor le grupează in jurul unui personajiu marcant, care astfel apare ca purtătorul ideilor, ce caracterizează viața popoarelor din un perîod anumit.

Mai cu deseversire decât prin ingenioase considerățuni generale despre cauzele mării și decadenței popoarelor, mai cu deseversire decât prin o enumerare minuțioasă a întemplărilor din an in an, mai cu deseversire decât prin învățături deadreptul și prin teoriile morale, se cultivă inteligență elevului și se indreaptă spre fapte bune și mărețe voia lui, prin esemple concrete. Prin ele ideile abstracte căștigă trup și formă, și numai astfel pot să intre in intelectul elevului. Și unde ni se presentă mai in abundență astfel de esemple concrete despre virtuți inalte și viții urgise, decât in istoria popoarelor. Pentru om nimic nu este mai interesant, decât fenomenele vieței omenimei inșeși, și nicăieri urmările bune sau rele ale faptelor bune sau rele nu ni se infățisează cu atăta evidență, decât tocmai in oglinda omenimei, in istorie.

Cu deosebire istoria antică este, care ne oferă in număr considerabil astfel de esemple concrete. In nici o altă epochă bărbații eminenți nu au o formă atât

de plastică și cugetele și faptele lor nu ni se prezintă în astfel de puritate, ca în istoria antică. Mărețele caractere ale unui Solon și Socrates, ale unui Leonidas și Scipio Africanul, ale unui Hannibal și Fabriciu deapănarea vor stărni admirarea noastră, deapănarea vor delecta și entuziasma pre copil, ca și pre omul în vârstă. Dar cu deosebire copilul, fiind el dela natură mai accesibil pentru fapte mărețe, își va cultiva mințea și simțmintele sale prin modelele anticității, în care virtuțile ca și viciile oamenilor se manifestă fără rafinare și, am pute zice, cu o putere elementară. De aici dar însemnătatea deosebită a învățământului istoric în general și al istoriei antice în special pentru dezvoltarea minții și nobilizarea caracterului copiilor.

Într-o opură istorice ale altor popoare și cu deosebire într-o opură germane, cari au corespuns până acuma mai bine cerinței după învățământ intuitiv în istorie, biografiile istorice ale celebrului pedagog A. W. Grube, ocupă unul din locurile cele mai onorifice. Dovadă sunt edițiunile numeroase (17), cari în decurs de vr'o câțiva ani a avut acest op chiar în Germania cea bogată în produse bune literare de tot felul.

Neavând noi românii opuri originale, cari să corespundă principiului amintit, să nu ne sfiim a ne folosi prin traduceri de produsele bune ale altora, pe cât timp nu vom avea ale noastre originale.

Din aceste puncte de vedere trebuie să salutăm cu bucurie norocoasa întreprindere a Dnului Petrescu, de a da tinerimei noastre scolare a mână o carte, precăt de necesară pre atât de folositoare, cum sunt „biografiile romane“ traduse de D-Sa după originalul german al lui A. W. Grube. Recunoscând însă serviciul făcut tinerimei și literaturii noastre, să nu închidem ochii față de scăderile acestei traduceri, cari nu sunt tocmai neînsemnate, nici puține.

Recunoaștem greutățile, cu cari a avut a se lupta Dnul traducător, și în ce privește ăntăia jumătate a lucrării sale constatăm, ca ea cuprinde multe pasaje nimerite și traduse cu îngrijire; în a doua jumătate însă întimpinăm greșeli din ce în ce mai mari și mai numeroase.

Dela o traducere bună cerem ca, ea să păstreze nu numai ideile, ci și coloritul espunerii originalului fără însă de a jertfi particularitățile limbei, în care se traduce.

În cât Dnul Petrescu a știut să satisfacă acestor cerințe ne vom convinge esaminând mai de-aproape și comparând traducerea sa cu textul original.

Pentru o mai ușoară orientare, vom începe cu

înșirarea unor pasaje, în cari traducerea nu se potrivește cu ideile cuprinse în textul original, trecând apoi la espunerea greșelilor stilistice, vom sfârși cu numărarea espresiilor și fraselor parte rău traduse parte neromănesci.

La pagina 14 Dnul Petrescu traduce pasagiul: Die Lictoren banden jeden welcher die Unzufriedenheit des Königs erregte, în următorul chip: „Lictorii legau pre ori, și cine, care s u m u ț a n e m u l ț u m i r e în contra regelui“.

La pag. 17 în loc de: Mit Vertrauen und ohne Rückhalt wollte der friedliebende König unter seinem Volke wandeln, se zice: „Regele pacinic voia să domnească cu încredere și fără cugete rezervate asupra poporului, care îl i u b i a etc.“

Alle umarmten sich, Bekannte und Unbekannte bewirhten einander als Gastfreunde, und ein Tag, der kurz vorher ein Tag der Trauer . . . war, endigte als ein festlicher Tag der Freude . . . Acest pasagi se traduce astfel: „Z i u a i m p r e u n ă r e i a fost o zi de sərbătoare“ (pag). Tot coloritul și toată puterea originalului este perdută!

Aber die Vornehmen waren nicht gesonnen irgend etwas von ihrem Besitz abzutreten, — se traduce: „Frunțașii se revoltară cu toții în contra lui“ (pag. 87).

Der edle Republicaner wollte den Triumph des Tyrannen nicht überleben . . . se traduce: „Acesta (Cato) se surprinse și nevoind să audă de triumful tiranului“ . . . (pag. 111).

Und auf jeden Kopf eines Vornehmen wurde ein Preis von 500 Thalern gesetzt. În traducere: „Se puse un preț de 500 taleri pe capul fiecărui frunțaș“ (pag. 120). Ceea ce are cu totul alt înțeles ca în original.

Pe aceeași pagină se zice: „Titula de rege nu-eră de ajuns, el se mulțumi cu titlul de imperator“ în loc de: An dem Titel „König“ lag ihm nichts, es war ihm der „Imperator“ . . . genug. Traducerea stă în directă contradicție cu ceea ce se cuprinde în original.

La pag. 138: „Impărăția lui Cyrus se stinse în toată grandoarea ei, când plecâ marele erou Alecsandru spre Asia“, este cu totul altceva decât: Das Reich des mächtigen Cyrus in aller seiner Macht und Herlichkeit zerfiel als Alexander der Grosse nach Asien zog.

Die Menschheit war dahingegangen an ihres Herzens Lüste, un pasagi, care exprimă ideea, că popoarele au decădut în urma desfrânărilor, se traduce

cu totul altcum, anume cu: „erä omenimea de dată spre poftă și plăcerile inimei“ (pag. 138)

Tot acolo: „invățătura lor nu putea pătrunde la popor, căci a cestuia îi lipsia puterea divină“ in loc de: . . . ihre Lehre drang nicht ins Volk, denn es fehlte ihr (adecă invățătorei, nu poporului) die göttliche Kraft.

. . . da es ihm schimflich schien, se traduce: „ . . . și fiindcă nu-i veni la socoteală.“

. . . beganen zu argwöhnen = „incepură a murmura“.

Aceste pasaje, lângă cari am putea adăuga și altele de felul lor, sunt, credem, de ajuns spre a arăta, încât Dnul Petrescu a știut reproduce ideile originalului in limba noastră.

Esaminând stilul, in care se predau cele traduse, aflăm mai multe scăderi, cari pe lângă o mai mare îngrijire, ușor s'ar fi putut înlătura. Ca dovadă fie-nerat a înșira câteva exemple:

„Abia se delătură pericolul din partea barbarilor“ (pag. 95 in loc de: Kaum war die Gefahr, mit welcher die nordischen Barbaren gedroht, be-seitigt)

. . . „el inventă . . . poduri cu cărlige, cari a propiând u-se (cine?) de năile inimice, le lăsă a supra acestora, înlănțuind oarecum amëndouă năile“ (pag. 66). In original: . . . er erfand eine Art Zugbrücken, welche man, sobald ein feindliches Schiff nahete, auf dasselbe niederfallen liess.

. . . „facea pretensiuni d'a urma lui Cesar. Acesta era“ In cazul de față „acesta“ in loc de a se reduce la Octavian conform originalului, in traducere se reduce la Cesar.

Acest conclud nedrept revoltă pe Cesar și nu se supuse . . .“ (pag. 110). „Revoltă și nu se supuse“ sunt in traducere coordonate, se reduc deci la conclud, pe când conform originalului predicatul „nu se supuse“ ar trebui redus la Cesar.

„Caii trebuiau purtați cu grije preste sloiurile de ghiață, cari adese a lunea u (Cine? sloiurile?)

Alătura cu aceste și alte asemenea scăderi stilistice, Dnul Petrescu adese se servese de espresii neromănesci și frase, cari nu se potrivesc cu ceea ce cuprinde originalul. D. e.

. . . „pentru a-i deprinde cu căutăturile neamicului“ adecă: um die Römer an den Anblick das Feindes zu gewöhnen.

. . . „bărbat de caracter vechiu“, Ein Mann von altem Schrot und Korn.

. . . „și dau prânzuri imprumutate“ pentru: . . . gaben sich gegenseitig prächtige Gastmähler.

. . . „a introduce la imperatul“ pentru: dem Herzen des Imperators nahe bringen.

„Cesar de sfăcù total armata“ in welcher (Schlacht) Cäsar einen glänzenden Sieg gewann.

Cuvântul germän „Anblick“ (der Anblick der Sabinerinen, des durchbohrten Mantels Cäsars) se traduce consecuent cu „momentul“ = Augenblick.

. . . „alți doi il asociară in loc de: insoțira.

. . . „a se sabtrage de serviciul militar“.

. . . își frecă mănile in loc de: rang die Hände. Își frecă cineva mănile de bucurie sau de frig, inșe nu de intristare, ca sora Horațiilor. Apoi espresii neindatinate, ca: „a decola la pământ, neplăgit, a stărui de consul să useze putere, astupați de lăvine, scădea dela el (il părăsiau), bun de țară (Landgut), bină (scenă), c ustă pentru nemțescul kosten (cu privire la preț) și bestehen, care se traduce și cu sustă: d. e. regim sustător, mantie custătoare din o bucată de pânză; discompusă in oțet (topită, disolvată) in Essig aufgelöst, delicatose costisitoare, disc rotund = rundes Schild, făptură sul egată = schlanke Gestalt ș. a. m. m.

In sfârșit nu înțelegem, ce a indemnat pre Dnul Petrescu a pune in locul unor pasaje scurte și marcante, câte o vorbire lungă, fără putere și fără interes. Așa d. e. la pag. 44. unde este vorba despre întâlnirea lui Coriolan cu mumă-sa, traducătorul intinde vorbă lungă și fără putere in loc de a reproduce din original pasagiul scurt, marcant și totodată frumos (dela pag. 180). De asemenea nu înțelegem, pentruce Dnul Petrescu, care de altcum s'a ținut strins de original, mai multe pasaje interesante și caracteristice nu le traduce de loc;

Reasumând espunerile de până aci credem a nu fi de prisos dacă vom recomanda Dnului Petrescu, ca la o eventuală nouă ediție, a „Biografiilor romane“ să șupună traducerea sa la o revisiune rigoroasă, căci numai astfel „Biografiile romane“ vor avè pe deplin efectul cel merită.

Ca să vorbim și de ajustare tipografică constatăm, că tiparul este frumos, hărtia bună și intocmirea întreagă cu gust. Greșelile de tipar, cari in alte cărți romănesci adese le aflăm cu grămada, in traducerea de față sunt reduse la un număr neinsemnăt.

Pe lângă toate scăderile înșirate mai sus, cartea Dnului Petrescu merită a fi imbrătoșată de publicul român și mai ales de invățătorii nostri, cari vor ști să incunjure greșelile traducerii.

D. P. Barcianu.